

Prof. dr hab. Alfred Janc
62-040 Puszczykowo
ul. Wiosenna 22

OPINIA

w sprawie celowości i merytorycznej zasadności sięgnięcia przez bank do zabezpieczeń asekurujących jego podstawowe aktywa

W piśmie z dnia 13.09.1999 roku (l.dz. S/690/1137/99) Zarząd Banku Staropolskiego S.A. zwrócił się z prośbą o wyrażenie opinii „co do celowości i merytorycznej zasadności sięgnięcia przez Bank do zabezpieczeń asekurujących jego podstawowe aktywa”. Pismo to uzupełniono materiałem pt. „Zarys problematyki będącej przedmiotem opinii”, dostarczonym w dniu 20.09.1999 r. Treść tych pism zapoznaje z podstawowymi okolicznościami działań, których podjęcie rozważane jest przez Zarząd Banku. Sformułowane zostały w nich cztery problemy, sprowadzone do rozwiniętych pytań, prosząc o moje ustosunkowanie się do tych problemów. Udostępniono mi ponadto następujące materiały:

- 1/ Umowa w sprawie udzielenia licencji, sporządzona w Warszawie dnia 11 września 1999 r. pomiędzy Auto-Kredyt Holding S.A. z siedzibą Kijowie na Ukrainie (licencjobiorcą) wraz z następującymi załącznikami: Skrócony opis przedmiotu licencji, Opracowanie „System sprzedaży ratalnej Invest-Kredyt Ukraina wersja finalna” – Esprit Consulting, sierpień 1999 r., Opracowanie „Ocena efektywności ekonomicznej Systemu Invest-Kredyt Ukraina” – Esprit Consulting, sierpień 1999 r., Wycena wartości niematerialnych i prawnych know-how Systemu Invest-Kredyt Ukraina, sierpień 1999 r., Opracowanie dotyczące powiązania Systemu Invest-Kredyt Ukraina z programem budowy sieci hipermarketów na Ukrainie;
- 2/ Aktualizacja wyceny wartości akcji Invest-Bank S.A., czerwiec 1999;
- 3/ Bilans Banku na dzień 31.08.1999 r.;
- 4/ Rachunek zysków i strat Banku na dzień 31.08.1999 r.;

Konstrukcję niniejszej oceny opieram – na wyrażonych w dobrej wierze w oparciu o moją wiedzę i doświadczenie oraz przy wykorzystaniu udostępnionych

materiałów – syntetycznych odpowiedziach na zadane pytania. Zaznaczę jednocześnie, że szeroka formuła tych pytań wymaga z jednej strony powołania się na wyniki ekspertyz, które zostały mi udostępnione, a z drugiej strony – ze względu na niestereotypowy sposób podejścia do zaistniałej sytuacji – interpretacji o pogłębionym charakterze, opartej o wykraczające poza zakres tej opinii kompleksowe rozważania natury m.in. prawnej, księgowej, a także odnoszącej się do natury praw autorskich.

Treść pytania 1 dotyczy umotywowania podjęcia przez Zarząd Banku Staropolskiego S.A. decyzji o przejściu zabezpieczeń. W pytaniu chodzi m.in. o to, czy decyzje te są „wystarczająco, w świetle obowiązującego prawa i unormowań NBP, umotywowane” i ich podjęcie „nie przekracza kompetencji władz zarządczych Banku”. W materiałach przedstawionych w piśmie z dnia 13.09.1999 r. i dostarczonych w dniu 20.09. br. zawarto informację, że:

1. obieg finansowy wynikający z programu AKP został opracowany przez grupę właścicielską Banku Staropolskiego S.A. i Invest-Banku S.A.,
2. lokaty walutowe BSP funkcjonujące w systemie AKP zostały przez uczestników programu zabezpieczone przeniesieniem własności akcji Invest-Banku S.A. na BSP,
3. wartość przejętych akcji Invest-Banku S.A. wycenia się na blisko 102,4 mln zł (100 zł za akcję),
4. wartość autorskich praw majątkowych w zakresie „know-how” Invest-Kredyt Ukraina przyjmuje się na poziomie 500 mln zł.

Trudno jest w kontekście opisu programu AKP oraz sformułowań zawartych w powyższych punktach 1 i 2 znaleźć uzasadnienie dla twierdzenia o ewentualnym przekroczeniu kompetencji przez władze zarządcze Banku. Przeniesienie własności akcji Invest-Banku S.A. na BSP zostało bowiem w swojej konstrukcji pomyślane jako zabezpieczenie lokat walutowych BSP. Osłabienie tempa generowania zysków przez system AKP, na skutek okoliczności różnego rodzaju (w tym m.in. w rezultacie utrzymywania się kryzysu na rynkach wschodnich, gdzie aktywne są podmioty uczestniczące w systemie AKP) mogło być jednym z tych czynników, który wpłynął na zakłócenia w funkcjonowaniu sys-

temu. Możliwość ich pojawienia się grupa właścicielska Banku Staropolskiego S.A. i Invest-Banku S.A. przewidywała. Trudno zatem podważać działalność Zarządu BSP, który „mając na względzie bezpieczeństwo powierzonych przez deponentów środków i konieczność przedstawienia akcjonariuszom Spółki sposobu pokrycia straty, podjął decyzję o wycofaniu się z uczestnictwa w programie AKP i zaspokojeniu się z zabezpieczeń systemowych”. Stopień umotywowania tej decyzji, leżących wszakże w kompetencjach władz zarządczych BSP, a także determinacja w dążeniu do wyjścia z trudnej sytuacji, mogą być pochodną zarówno dbałości o interesy depozytariuszy Banku, narastającą stratą bilansową, jak i zaleceniami nadzoru bankowego i audytora Banku.

Dwie kwestie tym niemniej muszą stanowić przedmiot bardziej szczegółowego zainteresowania w kontekście postulowanych rozwiązań. Po pierwsze, w okolicznościach, w jakich dochodzi do „modyfikacji systemu polegającej między innymi na przejściu w aktywa banku zabezpieczeń systemowych”, znaczenie może mieć reakcja władz zarządczych Invest-Banku S.A. na podejmowane rozwiązania. Autorowi niniejszej opinii trudno jest powstrzymać się od twierdzenia, że dla dobra polskiego systemu bankowego korzystne – chociaż niekoniecznie od strony prawnej noszące znamiona warunku sine qua non – byłoby akceptowanie działań podejmowanych przez partnera w programie AKP, a takim był i jest BSP, w prowadzonym przezeń postępowaniu mającym na celu ochronę interesów depozytariuszy. Aprobowanie działań partnera przez władze zarządcze Invest-Banku S.A., miałyby znaczenie systemowe, gdyż wówczas kapitał Invest-Banku stałby się nie tylko ważnym składnikiem w bankowej grupie kapitałowej, ale i znaczącym gwarantem zwiększenia bezpieczeństwa jego członków, w szczególności ich płynności płatniczej. Za element takiego działania o znaczeniu systemowym z pewnością można uważać podjętą w dniu 15 września br. uchwałę Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy o powołaniu Bankowej Grupy Kapitałowej wspólnie z Invest-Bankiem S.A.

Po drugie, bardzo ważne znaczenie ma wysokość, w jakiej przyjęto wycenę zabezpieczeń, przejmowanych przez BSP na własność w postaci przewłaszczonych na jego rzecz akcji Invest Banku S.A. oraz autorskich praw majątko-

wych w zakresie „know-how” Invest-Kredyt Ukraina. Dotyczy to łącznej kwoty blisko 602,4 mln zł, na którą składa się zarówno wartość przejmowanych akcji Invest-Banku (102,365 mln zł), jak i wartość autorskich praw majątkowych w zakresie „know-how” Invest-Kredyt Ukraina (500 mln zł wynikające z przyjętej równowartości 125 mln USD).

W materiale pt. „Aktualizacja wyceny wartości akcji Invest-Bank S.A.”, opracowanym przez ekspertów Centrum Ekspertyz Gospodarczych Fundacji Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, przyjęto jako podstawę wyceny akcji kilka różnych podejść. Tak więc, proponowane przedziały wartości dla akcji, to:

- między 346,00 zł a 438,73 zł (metoda dyskonta prognozowanych zysków),
- między 993,21 zł a 1257,06 zł (metoda zdyskontowanych przepływów pieniężnych),
- między 100,89 zł a 128,50 zł (metoda rynkowa),
- między 304,42 zł a 380,96 zł (metoda średniej ważonej, przy zastosowaniu wagi 45%).

Jak wynika z obliczeń wykonanych w cytowanej ekspertyzie, różne metody wyceny akcji Invest-Banku S.A. dają wyniki w granicach między 100,89 zł a 1257,06 zł. Mimo różnych możliwości wynikających z obliczeń dokonanych w cytowanej ekspertyzie Zarząd Banku przyjął wycenę akcji na poziomie wartości księgowej. Trzeba tym niemniej wskazać, że przede wszystkim dotychczasowa pozycja Invest-Banku na rynku, wyrażająca się „udziałem w kredytowaniu sektora samochodowego, posiadaniem wykwalifikowanej kadry i pokrywającą kraj siecią detaliczną”, a także potencjalna nadwyżka popytu – zwłaszcza ze strony zagranicznych podmiotów zainteresowanych nabywaniem polskich banków – nad podażą, mogłyby stanowić uzasadnienie dla posłużenia się wyższą wyceną akcji Invest Banku.

Z kolei, w odniesieniu do drugiej pozycji rekompensującej należności BSP od OGUZBANK S.A. – wartości autorskich praw majątkowych w zakresie „know-how” Invest-Kredyt Ukraina, Bank Staropolski uznał, że przyjmie wartość na poziomie 125 mln USD (500 mln zł). Wartość ta mieści się w przedziale ustalonym przez ekspertów w „Wycenie wartości niematerialnych i prawnych

know-how systemu Invest-Kredyt Ukraina". W ekspertyzie tej stwierdzono, iż: „Przeprowadzone analizy prowadzą do ustalenia wyceny wartości niematerialnych i prawnych know-how systemu „Invest-Kredyt - Ukraina” na poziomie 124375,5 tys. USD. Równolegle obliczenia i ocena elementów systemu „Invest-Kredyt – Ukraina” jako całości pozwalają na rekomendację wartości know-how na poziomie 141695,5 tys. USD”. Eksperci, wysoko oceniając walory systemu, uznali m.in, że system ten „jest tworzony jako ogólnokrajowa sieć sprzedaży ratalnej artykułów gospodarstwa domowego na Ukrainie, wykorzystujący systemowe know-how stworzone przez grupę Invest-Banku w Polsce, dzięki czemu Invest-Bank S.A. stanie się w perspektywie pięciu lat jednym z trzech największych banków na Ukrainie”. W ekspertyzie tej słusznie stwierdzono ponadto, że „system jest prawidłowo zabezpieczony przed ryzykiem kredytowym, jak i zawiera mechanizmy pozwalające na identyfikację zagrożeń zewnętrznych oraz stwarza warunki właściwego doboru instrumentów zapobiegających oddziaływaniu negatywnych impulsów zewnętrznych (ryzyko rynkowe i ryzyko polityczne)”. Nie zgłaszając zatem zastrzeżeń co do poziomu wartości „know-how”, oszacowanego przez ekspertów, trzeba jednocześnie wskazać na korzyści, do których odwołuje się BSP w dostarczonych materiałach, w postaci (1) miesięcznych stałych przychodów z tytułu rat dzierżawnych (...), oraz (2) stałej prowizji w wysokości 15% wpływów z tytułu opłaty licencyjnej, płatnej kwartalnie po uruchomieniu systemu „Invest-Kredyt” na Ukrainie.

W pytaniu 2 Zarząd zainteresowany jest tym, czy „przejmując zabezpieczenia systemowe i zwalniając równocześnie OGUZBANK S.A. z obowiązku zwrotu ulokowanych w nim środków Zarząd Banku Staropolskiego S.A. działa na korzyść Banku i deponentów czy też narusza ich bezpieczeństwo prawno-ekonomiczne (...)”. Odpowiedź na to pytanie nie jest łatwa i w jej udzieleniu należy odwołać się do strategicznych zamierzeń Zarządu BSP, które zostały sformułowane w piśmie z dnia 13.09. oraz do treści materiałów otrzymanych w dniu 20.09.br. Z jednej strony, bowiem, troska Zarządu o bezpieczeństwo deponentów w sytuacji, w której dochodzi do zakłóceń w funkcjonowaniu opracowanego i realizowanego obiegu finansowego z udziałem OGUZBANK S.A., powinna

 5

być oceniana pozytywnie. Oznacza ona jednocześnie dbałość o płynność BSP, w którym w strukturze aktywów dominującą pozycją są lokaty walutowe. W tym kontekście jednak, nie można tracić z pola widzenia faktu, iż niezależnie od bilansowego skonfigurowania aktywów Banku, różna płynność charakteryzuje zwrotne środki ulokowane w innym banku oraz przejmowane – zgodnie z koncepcją Zarządu BSP – zabezpieczenia systemowe. Oczywiście, nie byłoby prawidłowe rozważanie kwestii płynności jedynie w aspekcie teoretycznym, bowiem w praktyce decydujące znaczenie mają przede wszystkim terminy zapadalności depozytów. Prawidłowo prowadzona gospodarka banku i profesjonalne zarządzanie płynnością może odwoływać się do wielu różnych działań ostatecznie gwarantujących wywiązanie się banku z zobowiązań wobec depozytariuszy. Zdywersyfikowane działania o charakterze strategicznym wyliczone zostały wśród zamierzeń Zarządu Banku. Na szczególne wyróżnienie zasługuje dbałość o zagwarantowanie wpływów np. z miesięcznych opłat dzierżawnych z tytułu dzierżawy autorskich praw majątkowych (z dostarczonej informacji wynika wręcz m.in. że wysokość miesięcznych stałych przychodów z tytułu rat dzierżawnych będzie gwarantować „zrównoważenie kosztów odsetkowych oraz pozostałych kosztów działalności Banku”). Pozytywnie ocenić należy także dążenie do budowy struktury kapitałowej Invest-Bank Holding S.A. Stąd systemowe zabezpieczenie przedstawione przez Zarząd BSP – oceniane w kontekście zmian struktury aktywów BSP, jego płynności, ryzyka stopy procentowej, czy ryzyka walutowego – uznać należy za gwarantujące jego bezpieczeństwo prawno-ekonomiczne i nie stanowiące zagrożenia dla depozytów bankowych. Ponadto, w kontekście szeroko rozumianej działalności bankowej – zabezpieczenia te nie odbiegają od przyjmowanych w niej rozwiązań.

Treść pytania 3 nawiązuje do adekwatności przejmowanych zabezpieczeń, w związku z ich charakterem, do pieniężnych należności Banku. Chociaż w analizowanej kwestii ważne jest – co należy podkreślić – równoczesne zainteresowanie problematyką wypłacalności i adekwatności kapitałowej, to natura zadania pytania odwołuje się ponownie w swoim ostatecznym wymiarze do problemu płynności. Wszelkie depozyty, które bank złożył w innych bankach (na-

leżności od innych instytucji finansowych), są częścią tzw. rezerw pierwotnych (łącznie z gotówką w skarbcu banku i środkami w Banku Centralnym). Twierdzi się, iż „stanowią one tzw. pierwszą linię obrony banku przed wycofywaniami depozytów oraz pierwszym źródłem funduszy, do którego należy się zwrócić, gdy przychodzi klient z niespodziewanym wnioskiem o udzielenie kredytu, co do którego bank jest przekonany, że powinien go zrealizować” (P.S.Rose [1997]). W bilansie BSP na dzień 31.08.1999 pozycja I. Kasa, środki w Banku Centralnym stanowi 6,61% aktywów, a pozycja III. Należności od innych instytucji 77,04%. Zwolnienie OGUZBANK S.A. z obowiązku zwrotu ulokowanych w nim środków oraz równoczesne zaspokojenie się z zabezpieczeń systemowych zmienia w sposób oczywisty strukturę tej „pierwszej linii obrony”. Faktycznie nieobsługiwane należności z OGUZBANK S.A. ulegają zamianie na papiery wartościowe w postaci akcji Invest-Banku S.A. i na wartości niematerialne i prawne, co w kontekście przedsięwzięć o charakterze sanacyjnym należy oceniać pozytywnie. Wystawienie Banku na ewentualne roszczenia depozytariuszy pozostaje takim samym realnym zagrożeniem dla jego gospodarki, jak w każdym innym przypadku, tzn. jakiegokolwiek innego banku zajmującego się działalnością depozytową. Przypomnieć można tu prawdę, „że do środków płynnych można zaliczyć tylko te papiery, które mogą być w każdej chwili sprzedane na rynku wtórnym i które mogą służyć jako zastaw pod ewentualny kredyt lombardowy” (J.Szambelańczyk i in. [1997]). Zarząd Banku Staropolskiego S.A., dążąc do zamiany aktywów, przyjmuje, że zabezpieczone zostaje stałe źródło przychodów co najmniej równoważące koszty, a jednocześnie rozwiązana zostaje rezerwa i uzyskany dodatni wynik finansowy. Nie bez znaczenia pozostaje tu także wspomniany wyżej jeden z elementów systemowego zabezpieczenia depozytów BSP w postaci akcji Invest-Banku S.A. Również pozytywnie ocenić należy pozostałe – wymienione w piśmie z dnia 13.09.1999 roku – działania (i ich harmonogram) prowadzące do utrzymania płynności (i wypłacalności), w tym – po pierwsze – upłynnianie aktywów mniej płynnych od gotówki, po drugie – zagwarantowanie strumienia przychodów z tytułu „know-how” „Invest-Kredyt Ukraina”, po trzecie – dążenia do wzmocnienia pozycji kapitałowej i rynkowej poprzez utworzenie

grupy kapitałowej z Invest-Bankiem. W rzeczy samej, w tym ostatnim zakresie z materiałów otrzymanych w dniu 20.09. br. wynika już, że w dniu 15 września podjęta została uchwała WZA Banku Staropolskiego S.A. o powołaniu Bankowej Grupy Kapitałowej wspólnie z Invest-Bankiem S.A. oraz uchwała o podniesieniu kapitału Banku o kwotę 60 mln zł, a łącznie Bank Staropolski S.A. i Invest-bank S.A. zostały dokapitalizowane przez nowego inwestora o kwotę 195 mln zł.

Pytanie 4 zawiera sformułowane pod adresem piszącego te słowa oczekiwanie udzielenia odpowiedzi na temat możliwości narażenia się na zarzut Komisji Nadzoru Bankowego „iż przyjęta koncepcja uzdrowienia sytuacji Banku Staropolskiego S.A. nie znajduje odpowiednika w dotychczasowej praktyce i jako obciążona nieznanym ryzykiem nie może być zaakceptowana przez władze nadzorcze NBP”. Zaakcentować w tym miejscu należy, iż działania BSP postrzegać powinno się w kontekście problemów powstałych w działalności Banku na skutek zakłóceń w opracowanym przez grupę właścicielską Banku Staropolskiego S.A. i Invest-Banku S.A. intratnym i z założenia bezpiecznym obiegu finansowym, jak również w rezultacie reakcji na stanowcze zalecenia nadzoru i audytora. Podejmowane działania są w pewnym sensie doraźną reakcją władz zarządczych Banku na trudności, w obliczu których znalazł się Bank. Oceniać je jednak trzeba również w kontekście strategicznych i kompleksowych rozwiązań prowadzących się do zacieśniania związków kapitałowych między BSP i Invest-Bankiem S.A. Zarząd Banku, podejmujący owe doraźne decyzje, wydaje się być świadomy – a potwierdzeniem tego są uchwały przyjęte na WZA Banku Staropolskiego S.A. w dniu 15.09.1999 r. – znaczenia porozumień między tymi bankami i wzmocnienia Banku Staropolskiego w ramach grupy kapitałowej, w której oba banki traktowane będą jako wspólne przedsiębiorstwo bankowe.

Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa może być oczywiście prowadzone do sterowania „pozyskiwaniem źródeł finansowania firmy oraz lokowaniem ich w składnikach majątkowych w sposób pozwalający na realizację strategicznego celu, jakim jest maksymalizowanie korzyści przypadających udziałowcom (właścicielom)” (W.Bień [1993]). W przypadku działalności bankowej w grę

zaczynają wchodzić jednak dodatkowe aspekty wynikające przede wszystkim z roli banku jako instytucji zaufania publicznego, której to instytucji powierzane są depozyty. W rzeczy samej to właśnie te depozyty umożliwiają prowadzenie biznesu bankowego, jednak by działalność ta odbywała się płynnie muszą w jej trakcie być przestrzegane reguły o charakterze ostrożnościowym. Cele depozytariuszy banku wiązane są tym samym z celami właścicieli banku, którzy – znając wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania prowadzonej działalności – podejmują z pomocą zarządów działania gwarantujące doraźne i długofalowe bezpieczeństwo powierzonych środków.

Na tym tle działania podejmowane przez Zarząd w dążeniu do sanacji Banku Staropolskiego można traktować jako innowacje w sferze zarządzania finansami Banku, mające naturę długofalowych rozwiązań strategicznych. Innowacyjność w działalności w sektorze bankowym może przybierać różne formy, zarówno w zakresie oferty produktowej, technik sprzedaży, organizacji banku, czy wreszcie w sferze zarządzania bankiem, w tym także – zarządzania funduszami banku. Rozwiązania przyjmowane w tej ostatniej z wymienionych sfer zyskują na znaczeniu w warunkach przekształceń o charakterze systemowym, dokonujących się w sektorze bankowym. Atrybut tego typu przekształceń obecny jest w dążeniu do konsolidacji banków w celu zapewnienia im rozmiarów adekwatnych do potrzeb wynikających z zakresu i rozmiarów prowadzonej działalności bankowej. W przypadku Banku Staropolskiego S.A. i Invest-Banku S.A., deklarujących wolę utworzenia bankowej grupy kapitałowej, wyraźnie widoczne jest dążenie do poszukiwania nowatorskich sposobów zagwarantowania sobie dobrej pozycji na rynku. Dokapitalizowanie Invest-Banku przez POLSAT i deklarowanie przezeń gotowości dalszego objęcia kapitału zarówno w Invest-Banku, jak i w Banku Staropolskim, jest właśnie dowodem na systemowy charakter stosowanych rozwiązań.

Konkludując, można stwierdzić, że podejmowane przez Zarząd BSP działania zmierzające do tworzenia systemowych zabezpieczeń asekurowujących podstawowe aktywa Banku zasługują na aprobatę nie tylko z punktu widzenia ich merytorycznej poprawności i nowatorskich rozwiązań mieszczących się w stan-

 9

dardach bezpieczeństwa, przyjmowanych w tej działalności, lecz przede wszystkim są to działania zapewniające Bankowi dalszy rozwój.

prof. dr hab. Alfred Janc

Puszczykowo, 20.09.1999.